

Provocări ale educației românești în anul Centenarului Marii Uniri

Nicu Gavriluță*

Unele dintre cele mai noi și mai provocatoare teme pentru educația românească actuală, aflată acum în anul Centenarului Marii Uniri, sunt *multiculturalismul și noile ideologii*. Efectele lor instituționale pot fi remarcate inclusiv în noul curriculum pentru gimnaziu, așa cum observă cu îndreptățire într-un percutant articol profesorul Constantin Toader. În joc ar fi o nouă directivă a Uniunii Europene care ne solicită imperativ să ne familiarizăm cu toții, mai ales tinerile generații, cu ideea de *multiculturalitate și de identitate multiplă, europeană*. Problema semnalată de mai mulți intelectuali este cea a neglijării, minimalizării sau chiar evitării referințelor la *cultura națională și identitatea românească*.

Într-adevăr, observăm că în ultimii ani au apărut modificări importante în cuprinsul curriculumului gimnazial. La clasa a V-a, de exemplu, disciplina *limba română* a pierdut o oră în favoarea unei noi discipline, *educația socială*. În 2016 și-au făcut apariția noi discipline în trunchiul sociouman, cum ar fi *gândirea critică și drepturile copilului* (clasa a V-a) sau *educația interculturală* (clasa a VI-a).

Foarte probabil, aceste restructurări curriculare vor continua. Prin urmare, o serie de întrebări sunt inevitabile (nu și răspunsurile la acestea). Sunt aceste schimbări de bun augur? Sau, dimpotrivă, noile reforme reprezintă un alt „cal troian” strecurat subtil în curriculum, cu gândul perfid de a dinamita învățământul românesc din interior? Există un complot neomarxist derulat sub chipul corect politic al unui *război al minții*, cu scopul cinic de a transforma noile generații în carnea de tun a istoriei viitoare? Se urmărește ca România să devină curând o simplă piață de desfacere și consum? Ne vom imbeciliza prin consumerism? Se vrea, de fapt, distrugerea familiei creștine, a școlii și a Bisericii? Sunt întrebări tari, care pe mine mă depășesc. Ca intelectual atent și curios,

* Profesor universitar doctor, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

îmi asum și o prudență terapeutică. Sunt dispus să-mi formeze un punct de vedere doar atunci când am argumente pertinente.

Ceea ce știu foarte bine este că acum, la Centenar, educația românească trebuie să mizeze enorm (și) pe cunoașterea de către români a *culturii naționale* și a *multiculturalității*; a *identității românești* și a celei *europene*. Nu putem evita aceste subiecte. Ele sunt foarte importante, chiar esențiale în contextul noii Europe. De ce? În primul rând, pentru că fenomenul culturii românești și al identității ne privește pe toți, indiferent dacă trăim în țară sau în afara ei. Apoi, avem și noi în România spații istorice, geografice și sociale de tip multicultural. Banatul și Dobrogea sunt două exemple edificatoare în acest sens. Aici există de foarte mult timp etnii și religii diferite. Ele conviețuiesc pașnic în registrul unei normalități asumate și chiar exemplare, am putea spune. Nu în ultimul rând, identitatea europeană a românilor este, în momentul de față, o realitate. Țara noastră este membră a Uniunii Europene, prin urmare, suntem și cetățeni europeni.

Mai mult, experiența alterității, trăită cel puțin în registrul multicultural, este vitală pentru europeanul civilizată al secolului XXI, indiferent de spațiul geografic în care locuiește. În ce sens? În cel anunțat de Mircea Eliade la jumătatea anilor 1980. Încă de atunci, istoricul român al religiilor scria că lumea occidentală va fi provocată în viitorul apropiat de prezența Celuilalt venit din Orient, Africa sau Asia. Este exact ceea ce se întâmplă astăzi în Europa și SUA. Cel diferit de noi rasial, etnic, religios nu mai trăiește la mare distanță geografică de Occidentul civilizată. *El este prezent la noi acasă*. Musulmanul, chinezul, indianul, japonezul, filipinezul ne sunt acum vecini, colegi de serviciu și chiar de birou.

Credem, în continuare, că lecția majoră pe care o putem învăța din această dramatică experiență istorică a momentului este cea a unei *profunde cunoașteri de sine prin mijlocirea Celuilalt*. Putem înțelege mai bine cultura națională românească grație întâlnirilor spirituale cu alte culturi străine, chiar exotice. Ne putem reconfigura mai clar și mai persuasiv profilul identitar românesc raportându-ne la ceea ce au alții asemănător cu noi sau diferit.

Mircea Eliade a explicat foarte convingător la vremea lui acest fapt istoric decisiv din istoria Europei. Viețuind în proximitatea alterității, suntem obligați să învățăm câte ceva despre mentalitățile, tradițiile, cutumele și stilul de viață ale străinului care ne este coleg și vecin. Altfel, nu vom putea comunica eficient cu el. Nu îl vom înțelege. Nu îi vom putea câștiga încrederea. Or, cunoscându-l și aprofundându-i ideile, credințele, fantezmele, simbolurile și ritualurile în primul rând religioase, *le vom putea înțelege mai bine pe ale noastre*. În cele din urmă este vorba despre o cunoaștere aprofundată a Sinelui, una realizată pe calea comparativă a *hermenuticii creatoare*, cum o numea Mircea Eliade.

Marele câștig spiritual va fi că vom (re)descoperi, prin acest act subtil de pedagogie culturală, valori, idei și trăiri spirituale ale culturii și religiei noastre. Până atunci, unele dintre ele ne vor fi străine sau insuficient înțelese.

Prin urmare, predarea multiculturalismului și a identității europene îi obligă pe profesori și elevi la o analiză comparativă a tipurilor de culturi. Cultura occidentală este comparată cu cea iudaică, islamică, hindusă sau budistă. Astfel, îi vom cunoaște mai bine pe cei diferiți de noi și, prin comparație, ne vom cunoaște mai bine pe noi înșine. Ideea prezentă implicit în gândirea lui Eliade privind jocurile alterității este următoarea: ceea ce îi diferențiază și îi leagă deopotrivă pe oamenii din culturi diferite este *faptul religios*. Alături de cel *lingvistic*, acesta (re)configurează identitatea noastră românească și europeană. Mircea Eliade numea acest fenomen „noul umanism”. Istoricul român al religiilor de la Chicago credea puternic în creativitatea umană provocată în viitor de întâlnirea noastră, a intelectualilor occidentali, cu alteritatea orientală sau exotica în genere.

Ce se întâmplă de fapt astăzi cu străinul autoexilat în Occident? Are și el o anumită obligație pedagogică față de noi? Răspunsul nostru ferm este *da*. Străinul are multe obligații. Celălalt trebuie să învețe datele elementare ale limbii, culturii, religiei și spiritualității mele. Doar așa va putea exista între noi o conviețuire bună și eficientă. Acesta este idealul pedagogic care, din punctul nostru de vedere, trebuie promovată politic de țările membre ale Uniunii Europene și în special de Consiliul European.

Realitatea concretă din Occidentul contemporan este însă mult mai crudă și mai nemiloasă. Observăm cu toții că, de multe ori, Celălalt prezent în Europa comite furturi, violențe, violuri sau atentate teroriste. Mulți dintre miile de migranți sunt departe de a fi oameni educați și integrați social. Nu sunt nici cei mai buni păstrători ai culturii și religiei lor. Viața lor a fost marcată definitiv de crize, foamete, violență și război. Se refugiază în Occident cu speranța mărturisită a unei vieți mai bune pentru ei și copiii lor. Migranții sunt mai curând acei nefericiți copii ai istoriei care, autoexilându-se, au ales să pătimească rătăcirea și să cunoască gustul amar al eșecului. Valurile de migranți sunt, nu de puține ori, mulțimi de oameni săraci, ușor de manipulat în interes economic și chiar geopolitic. Prin urmare, foarte mulți dintre acești străini nu sunt dispuși să-și asume datele elementare ale culturii și civilizației creștine europene. Le-au uitat pe ale lor (dacă le-au știut cu adevărat vreodată). Au uitat până și *uitarea* celor cu adevărat importante.

În privința ignorării de către străinii migranți în Europa a culturii și spiritualității creștine trebuie spus că noi, occidentalii, suntem cei care le dau o mână de ajutor. Îi stimulăm și îi încurajăm să persiste în ignoranța și nepăsarea lor. Cum? Prin faptul că nu ne prețuim cultura și spiritualitatea. Trecem

sub tăcere faptul că religia creștină a făcut posibile nașterea și dezvoltarea Europei moderne. Refuzăm să ne asumăm, oficial și juridic, propria istorie de teamă că îi vom deranja pe ceilalți europeni care nu sunt creștini. În realitate, politica noastră seculară de „protejare” a minorităților ratează cu splendoare întâlnirea profundă, autentică cu Celălalt. El își pierde încrederea în noi din moment ce nu suntem capabili să cultivăm și să ne prețuim propria religie. Pe bună dreptate, străinii se întrebă: *dacă voi nu cunoașteți și nu respectați propria religie, atunci cum o veți cunoaște și o veți respecta pe a noastră?*

În virtutea asumării noilor ideologii (pe care eu le-am numit *religii seculare*), riscăm să ne destrucurăm pilonii identitari: religia iudeo-creștină, educația clasică, valorile întemeietoare ale Europei moderne. Facem jocurile unor forțe politice neomarxiste și ignorăm cu voioasă nepăsare componenta națională a identității noastre europene.

Teza mea este că, acum, la Centenarul Marii Uniri, *ne putem reconfigura mai adânc și mai convingător identitatea europeană aprofundând identitatea națională românească*. Unde? În familie, Biserică și școală. Nu poți fi un spirit multicultural autentic, tolerant cu alteritatea etnică, sexuală sau religioasă, dacă nu cunoști și nu asimilezi, ca un dat ontologic și ca o *forma mentis*, identitatea națională. Pledoaria mea vizează asumarea identității naționale într-un mod civilizată, elegant, responsabil și fecund pentru buna conviețuire cu Celălalt. Personal, nu sunt adeptul patriotismului xenofob, rasist, exclusivist, bazat pe complexe de superioritate periculoase. Pentru a fi un cetățean european și un spirit multicultural, ești obligat să începi prin a-ți cunoaște și a-ți respecta cultura națională. Cunoscându-te pe tine, ajungi să-i înțelegi mai profund pe ceilalți. (Reciproca este și ea valabilă.)

Ca sociolog și antropolog, consider că o foarte bună lecție de multiculturalism și identitate europeană ne oferă, printre altele, hermenutica practică pe datele clasice ale culturii populare românești. Un exemplu este cel al *mitologiei*. Există cel puțin trei mituri identitare românești (*Miorița*, *Meșterul Manole* și mitul creației) cu care putem argumenta dubla calitate a identității noastre: cea de români și cea de europeni deopotrivă. Relevarea sensurilor profunde ale mitologiei românești ilustrează și deschiderea culturii noastre spre cea europeană și universală. Cum? Evidențiind prin interpretare datele spirituale, permanente, cele cu adevărat edificatoare pentru orice român educat și civilizat din secolul XXI.

Astfel, sensurile și ideile metafizice camuflă într-un mit identitar (cunoscut sub chipul unei balade populare) nu sunt deloc anacronice și generatoare de atitudini xenofobe. Dimpotrivă, ele relevă ceva adânc și cu adevărat semnificativ din subtilitățile condiției umane. Modurile diverse în care sunt receptate

și interpretate aceste mitologii explică convingător specificul istoric al popoului român, felul nostru de a fi într-o Europă unită și multiculturală.

Iată trei exemple în acest sens. Așa cum a argumentat magistral Mircea Eliade la vremea sa, balada *Miorița* împreună cu mitul subiacent trimit la ideea de *revelare a destinului* tragic, personal, asumat sub semnul unui eveniment cosmic. Tema destinului uman a căzut oare în desuetudine în Europa anulului 2018? Nu cred așa ceva.

Meșterul Manole conține în esența sa ideea că *moartea violentă poate fi creatoare* atunci când este asumată sub forma unui sacrificiu. Beneficiile sacrificiului, în ipostazele lui moderne, continuă să fie imense. Moartea este înțeleasă ca un prag de trecere spre altceva. Este o regăsire umană pe alt plan ontologic decât cel cu care suntem familiarizați în cultura occidentală (Mircea Eliade).

Mitul creației, dincolo de versiunea lui clasică veterotestamentară, a mai cunoscut în timp variante populare necanonice, dar extrem de interesante. Ele trimit la strania conlucrare dintre Satana (*Răul*) și Dumnezeu (*Binele*). Cele două principii cosmogonice au realitate ontologică și forță persuasivă. Totuși, ele se disting printr-o stranie și subtilă conlucrare. Acționează împreună. Nu pot unul fără altul. Deseori, Binele intră într-o stare de criză, fiind marcat parcă de o ciudată amnezie.

Figura unui Dumnezeu singur, obosit și resemnat din versiunea gnostică a creației poate fi citită și ca o metaforă a istoriei noastre naționale. Nu de puține ori, pentru români binele s-a retras până la dispariție. În schimb, răul a dovedit o putere și o durabilitate în timp incredibile. Semnificativ este faptul că nici în anul Centenarului aceste străvechi fantasme mitologice nu s-au pierdut cu totul. Ele supraviețuiesc camuflerate în vorbe populare, expresii lingvistice plastice, convingeri intime, neafișate public. Cercetările socioantropologice de teren demonstrează supraviețuirea camuflată a acestor fantasme mitologice ale creației.

În concluzie, educația românească ajunsă în anul Centenarului Marii Uniri are de făcut față multor provocări. Două dintre ele (multiculturalismul și identitatea europeană) au luat și chip instituțional, fiind prezente în curriculumul școlar. Convingerea mea e că multiculturalismul nu poate fi înțeles fără aprofundarea culturii naționale, iar cunoașterea identității românești este esențială pentru a configura noua identitate a europeanului de astăzi și de mâine.

O poveste fără sfârșit. Radioul și Televiziunea română

Octavian Iordăchescu*

N-am să uit niciodată fascinația pe care, copil fiind la țară, mi-a provocat-o cutiuța difuzorului stației de amplificare, cea care aducea în casele celor mai mulți români vorbe și muzică de nu se știe unde, nu se știe cum. Îmi stăruie în ureche, fără nici un motiv anume, cobza marelui Grigore Kiazim, despre care aveam să aflu mai multe târziu, târziu, când o pornisem pe drumul radioului și televiziunii, drum ce nu s-a sfârșit nici astăzi, deși am depășit 50 de ani de lucru în slujba ascultătorilor și telespectatorilor.

Cum am ajuns până aici? Asta este altă poveste și nu e loc acum de memoriile mele. Vreau doar să exprim câteva gânduri despre imensul rol cultural, informativ și formativ pe care radioul și televiziunea le-au avut și încă le mai au în viața noastră.

Tot din copilărie îmi stăruie în minte spectacolul pe care mi-l construiam ascultând, cu lampa stinsă, teatru radiofonic. Ce regie, ce decoruri, ce costume, ce imagini ale actorilor, toate izvorâte din imaginația mea! Radioul mă stimula și îmi dădea libertatea de a transpune în imagini propria viziune asupra celebrei *Stele fără nume* sau a altor și altor creații din istoria teatrului românesc și universal. Rând pe rând, intrau în viața mea Calboreanu, Beligan, Vraca, Cotescu, Moraru etc., actrițe și actori nemuritori, ridicându-mă din neștiință în sferele înalte ale artei în general. Cred că nu exagerez spunând că radioul ne-a dus de mână în templul culturii românești și universale, radioul acesta care, la Centenarul Unirii, împlinește și el 90 de ani.

Și a venit televiziunea! Altă cutie magică, cu mii de fețe, miraj și povești, în jurul căreia se adunau toți vecinii fericitului deținător al minunii! Casele în care exista un televizor, puține de altfel, erau veșnic pline de musafiri, poftiți sau nepoftiți. Acum să vezi teatru, muzică, sport, filme și reportaje, capodopere

* Realizator și producător de emisiuni radio și TV.